

НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ

Коломійчук Марія

Глобальна криза сирітства – це болісна реальність, яка торкається мільйонів дітей у всьому світі. За даними ЮНІСЕФ, у світі налічується приблизно 140 мільйонів сиріт, тому соціальна робота з дітьми-сиротами на сучасному етапі розвитку вітчизняного суспільства є однією з ключових сфер захисту населення, що набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану, в умовах потужних суспільних трансформацій і невизначеності. Збройний конфлікт, соціальна нестабільність, масштабне внутрішнє переміщення різних демографічних груп населення, зростання рівня соціального сирітства – усе це вимагає системних, адаптивних та інноваційних підходів до організації соціальної роботи з названою категорією дітей.

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, є однією з найбільш вразливих категорій населення, яка потребує особливої уваги та підтримки з боку держави та суспільства. Ефективна соціальна робота з цією категорією дітей відіграє ключову роль у їхній соціалізації, адаптації до самостійного життя, формуванні особистості та забезпеченні їхніх прав і інтересів. Вивчення сучасних підходів до роботи з цією категорією дітей дозволяє розробити більш ефективні методи їхньої соціальної підтримки, вдосконалити законодавство у сфері захисту прав дітей та забезпечити його відповідність міжнародним стандартам.

Мета публікації – визначити напрями соціальної роботи з дітьми-сиротами на сучасному етапі розвитку суспільства

Сирота – це дитина, яка втратила одного або обох батьків. Юридичне визначення сироти залежить від країни, але загалом воно стосується дитини віком до 18 років, яка втратила одного або обох батьків через смерть, покидання або зникнення. Існує три основні типи сиріт: діти, які втратили одного з батьків; діти, які втратили обидвох батьків; діти, батьки яких не можуть піклуватися про них через бідність, хворобу чи інші фактори (так звані соціальні сироти).

Діти-сироти стикаються з численними труднощами, які можуть мати тривалий вплив на їхнє фізичне, емоційне та психологічне благополуччя. Деякі з найбільш суттєвих труднощів включають:

- **емоційну травму та психологічний вплив:** втрата батьків або нехтування чи жорстоке поводження можуть призвести до серйозних емоційних переживань, розладів прихильності та посттравматичного стресового розладу (ПТСР);
- **відсутність доступу до базових потреб:** сироти часто мають труднощі з доступом до достатнього харчування, чистої води, житла, охорони здоров'я та освіти, що може перешкоджати їхньому розвитку та загальному благополуччю;
- **підвищений ризик експлуатації та жорстокого поводження:** без захисту та турботи батьків діти-сироти мають підвищений ризик експлуатації, дитячої праці, торгівлі людьми та сексуального насильства.

Вітчизняні науковці, розробляючи проблему захисту й соціальної підтримки дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, досліджують сімейні форми влаштування дітей-сиріт (О. Галич, О. Карпенко, Л. Моргай та ін.); правові аспекти соціального захисту та економічної підтримки дитячого сирітства (О. Суліменко, Р. Вайнола), напрями і способи психологічної підтримки цієї категорії дітей (З. Кияниця, Ж. Петрочко) [1; 2]. Зарубіжні дослідження різних напрямів і форм соціальної роботи і соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, концентруються довкола проблем психосоціальної підтримки сиріт (А Джеймс, А. Праут, Ф. Гарднер), захисту дитячих прав (Х. Фергюсон), забезпечення доступу до освітніх послуг (Дж. Кресвелл), сприяння усиновленню (Дж. Піллей) [4; 5].

Теоретичний аналіз науково-методичних джерел, відкритих даних з сайтів урядових і неурядових організацій, які опікуються дітьми-сиротами, а також кращих практик соціальної роботи, дозволив нам визначити, узагальнити й систематизувати такі основні напрями й підходи до соціальної роботи з дітьми-

сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування:

- *комплексний (інтегрований) підхід*: передбачає роботу служб у справах дітей, соціальних працівників, психологів та педагогів для всебічного оцінювання потреб дитини;
- *екологічний підхід* (модель Бронфенбреннера): аналізує вплив різних рівнів соціуму (сім'я, школа, громада) на дитину, щоб мінімізувати негативні наслідки сирітства через роботу з її оточенням [3];
- *перша психологічна допомога*: негайне реагування для зменшення стресу від пережитих подій (кризові втручання соціальних працівників, робота з психологом одразу після травмивної події, зокрема втрати батьків);
- *арт-терапевтичний підхід*: використання малювання, ліплення, музики для вираження емоцій та страхів, особливо у дітей, які не можуть висловити переживання вербально;
- *когнітивно-поведінковий підхід*: спрямований на зміну негативних моделей поведінки та подолання травмивного досвіду;
- *розвиток соціально-емоційних навичок*: навчання дитини емоційної грамотності, стресостійкості, емпатії, просоціальної поведінки та навичок безпечної взаємодії;
- *створення безпечного простору*: організація середовища, де дитина відчуває прийняття, піклування та підтримку.

У рамках названих підходів реалізуються різні форми і методи соціальної роботи з дітьми-сиротами як з боку фахівців державних соціальних служб, так і в роботі мультидисциплінарних команд фахівців, до яких входять спеціалісти різних галузей – медичної, освітньої, психологічної, юридичної.

Підсумовуючи огляд практик соціальної роботи з дітьми-сиротами, зауважимо особливості взаємодії фахівця соціальної служби з цією демографічною категорією і визначимо вимоги до професійно-особистісних якостей соціального

працівника: фахівці повинні мати знання та навички у роботі з дітьми, які переживають психологічні травми внаслідок втрати батьків, важливими є вміння забезпечувати надання першої психологічної допомоги, створення безпечної, довірливої і комфортної атмосфери для діалогу та відновлення психічного стану дітей. Соціальні працівники мають бути здатними спілкуватися з дитиною у форматі «рівний-рівному» й володіти психологічними техніками роботи з вразливими дітьми, а також із дітьми, які мають особливі потреби. Важливо уміти встановлювати довірливі стосунки з дітьми різного віку та забезпечувати продуктивну взаємодію.

Фахівці соціальних служб повинні мати навички роботи з родинами постраждалих дітей та представниками різних громад: культурних, релігійних, етнічних: важливо враховувати культурні та етнічні особливості дітей, а також взаємодіяти з локальними органами влади, неурядовими організаціями та іншими соціальними службами.

Таким чином, ефективна соціальна допомога дітям-сиротам потребує комплексної взаємодії соціальних працівників, психологів, педагогів, медиків, волонтерів і громадських організацій. Її головне завдання – підтримка психічного й фізичного здоров'я дитини, подолання наслідків травматичного досвіду, розвиток життєстійкості та успішна соціалізація в нових життєвих умовах.

Список використаних джерел

1. Петрочко Ж., Датченко Н. Забезпечення найкращих інтересів дитини в умовах війни в Україні. *Ввічливість. Humanitas*, 2023. Вип. 3. С. 70–78.
2. Суліменко О. Соціальна робота з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, в умовах воєнного стану. *Ввічливість. Humanitas*, 2022. № 4. С. 61–68.
3. Bronfenbrenner U. Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Developmental Psychology*, 1986. № 22(6). P. 723.
4. Ferguson H. What do social workers do in performing child protection work: Evidence from research into face-to-face practice. *Child and Family Social Work*, 2014. № 10. P. 12–14.
5. James A., Prout A. *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. 3rd ed. London : Routledge, 2015. 248 p.